

'Laat haar dood niet tevergeefs zijn geweest', vroegen de ouders van de vermoorde Julie Van Espen in een open brief. Ze somden maatregelen op tegen seksueel geweld die veel experts vragen. Hoe ver staan we een jaar na Julies dood?

SARA VANDERKERCKHOVE EN FEMKE VAN GARDEREN

Enkele dagen na de moord was er een wake voor Julie Van Espen. © WOLTER VAN VOOREN

Een jaar na Julies dood: nog véél werk

1 In de brief: 'Richt een Comité J op' In de praktijk: onvoldoende politiek draagvlak

"Geen prioriteit", oordeelde het parket-generaal, dus liep Steve Bakelmans vrij rond. Het dossier werd daarna nog eens uitgesteld door een tekort aan magistraten. En de kamer die het dossier moest behandelen, werd zelfs gesloten.

De ouders van Julie Van Espen vinden het onbegrijpelijk dat geen enkele magistraat op de vingers werd getikt, ondanks deze grove fouten. "Wij pleiten ervoor een Comité J op te richten, naar het voorbeeld van het Comité P bij de politie", stellen ze voor.

Dat pleidooi is niet nieuw. Renaat Landuyt van spa sprak er tien jaar geleden al over en ook CD&V en Groen zijn voorstander.

Op dit moment hebben we wel al een orgaan, de Hoge Raad voor Justitie (HRJ), die het gerecht moet controleren. Al kan deze magistraten niet sanctioneren. "We mogen alleen adviezen geven", licht voorzitter Denoyelle toe. Dankzij een wetswijziging heeft de HRJ meer slagkracht: weigert een magistraat mee te werken, dan kan de Raad de zaak rechtstreeks overmaken aan de tuchtrechtbank. Die kan magistraten schorsen.

De kans dat er een Comité J komt, is klein. De animo ervoor ontbreekt, ook omdat het de schending erachter na in het gedrang brengt. Want bij zo'n comité hoort een parlementaire commissie, wat zou betekenen dat de wettelijke macht onrechtstreeks de rechterlijke macht controleert.

2 In de brief: 'Verplicht de opvolging en therapie voor daders van seksueel geweld, ook na strafreide'

In de praktijk: wordt aan gewerk maar aanbod blijft gering

Bakelmans pleegde ook al voor de moord op Julie Van Espen een extreem gewelddadige verkrachting. De gerechtspychiater die hem onderzocht, oordeelde dat een ambulante behandeling voldoende was. Het illustreert hoe de opvolging en therapie voor zedendelinquenten in ons land veel gaten vertoont. Het loopt eigenlijk al fout op het moment dat ze voor de rechtbank moeten verschijnen en psychiaters en psychologen moeten uitmaken hoe gevaarlijk ze zijn. Niet alleen zijn er te weinig gerechtsdeskundigen met degelijke, wetenschappelijk onderbouwde expertise, ze worden ook slecht betaald en krijgen te weinig tijd.

In de gevangenis ontbreekt een behandeling sowieso vaak. Daders die vervroegd willen vrijkomen, moeten zich meestal verplicht laten opvolgen en behandelen. Tenminste als ze daarvoor een geschikt aanbod vinden. Maar wie een zwaar profiel heeft, bijvoorbeeld iemand die een zeer gewelddadige verkrachting heeft gepleegd, valt daarbij vaak uit de boot want er is amper therapieaanbod is voor hem. Zij zitten dan nu straf uit. Maar wie voor strafreide gaat, wordt echt vrijgelaten: er volgt geen enkele behandeling of opvolging.

Vlaams minister van Justitie Zuhail Demir (N-VA) wil tegen oktober een plan klaar hebben voor hulp- en dienstverlening aan goddeloosden en geïnterneerden. Haar federale collega Koen Geens (CD&V) startte in de gevangenis van Sint-Gillis met een Penitentiaris Observatorium (POO), om het risico van plegers beter in te schakelen. Verder is er een wetsvoorstel in de maak waardoor bepaalde zedendelinquenten ook na strafreide voorwaarden opgelegd kunnen krijgen. Leven zo die niet na, dan kunnen ze opnieuw veroordeeld en opgesloten worden. "E

Tien jaar geleden werd een reses suggesties gedaan om het aanbod behandelingen beter af te stemmen op zedendelinquenten. Daar is nog niet veel meer gedaan'

MINNE DE BOECK
UNIVERSITAIR FORENSISCH CENTRUM

'onthoof slachtoffers van seksueel geweld'. Minstens 125 agenten hebben die opleiding gevolgd. Sinds 2017 kunnen agenten ook in Luik, Oost-Vlaanderen en Brussel tot zedenspecteur opgeleid worden. 133 mensen deden dat tot nog toe. Die opleiding is sinds kort uitgebreid, zodat politieagenten zich ook kunnen inschrijven na selectie door een jury. Maar, voegt woordvoerder van de federale politie Sarah Fredericks daaraan toe, "deze voorbeelden scheppen maar een beperkt beeld. Er is geen zicht op alle vormingen rond dit onderwerp, laat staan op alle collega's in 185 korpsen die zich hierin specialiseren."

Ook voor magistraten is het aangewezen dat ze op de hoogte zijn van bijvoorbeeld de allernieuwste onderzoekstechnieken en inzichten uit de psychiatrie of criminologie over seksueel geweld. Cijfers die De Morgen bij het Instituut voor Gerontologische Opleiding (IGO) oproep, laten zien dat er de afgelopen vijf jaar (2015-2019) 65 zetelende magistraten een basis- of expertenopleiding rond seksuele delinquentie volgde. Bij de parketmagistraten gaat het om 159 mensen. Erg beperkt, als je weet dat de rechtbanken en parketten samen 2.425 magistraten tellen.

Minister Geens wil graag meer magistraten verplichten om zo'n opleiding te volgen. Hij zorgde er al voor dat seksueel geweld een verplicht onderdeel is in de gerechtelijke stage. Nu moet er een uitbreiding volgen voor alle magistraten die met zo'n dossiers bezig zijn. Er is een wetsvoorstel hiervoor in de maak.

De ouders van Julie Van Espen zijn ook bezorgd over de justitieassistenten, die dikwijls zijn en onervaren zijn. Bevoegd minister Zuhail Demir wil "dit jaar nog" een opleiding organiseren voor alle 504 Vlaamse justitieassistenten.

4 In de brief: 'Zet in op sensibilisering' In de praktijk: veel goede wil, weinig daadkracht

Seksueel geweld is de agenda steeds meer beginnen te bepalen sinds 2017, bij het begin van de #MeToo-beweging. De zaak-Van Espen zette een jaar geleden het debat in België verder op scherp. "Veel organisaties pikten dit thema sindsdien op en organiseerden campagnes", zegt Julia Day, expert seksueel grensoverschrijdend gedrag bij Sensoa. "Maar feit is dat je hiermee alleen het gedrag van mensen niet zal veranderen. Politiek is er veel goede wil en er zijn zeker al zaken bereikt, maar er is niet altijd genoeg daadkracht."

Het nationaal actieplan gendergelouterd geweld, kortweg NAP, dat al sinds 2001 bestaat, is een mooi initiatief volgens haar. Hiervoor werkt het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen samen met de federale staat, gemeenschappen en gewesten. "Maar het zorgt niet per se voor urgentie op de kabinetten. Niemand wordt erop afgerekend als er straks niks mee gebeurt", zegt Day. "Hopelijk wordt voor het nieuwe Vlaamse Actieplan Seksueel Geweld (minister Demir wil dat voor de zomer aan de regering voorleggen, red.) daadwerkelijk budget vrijgemaakt."

5 In de brief: 'Maak dat wederzijds respect het centrale thema is in een vroege seksuele opvoeding' In de praktijk: wordt aan gewerk, maar opvoeding ontbreekt

Seksuele opvoeding is meer dan een les over bloemrijes en bijtjes. Bovendien zijn alle experts het erover eens dat je hier het best zo vroeg mogelijk mee begint. In de kleuterklas al. "Maar dat is daadwerkelijk gebeurt, weten we niet", zegt Wannes Magis, beleidsmedewerker kinderen en jongeren bij Sensoa. "Er is geen structurele monitoring. Er zullen zeker scholen zijn die dit goed aanpakken, maar ook die het links laten liggen."

Vorig jaar werden de eindtermen voor de eer-

ste graad van het secundair onderwijs aangepast. Daarin wordt expliciet verwezen naar het Vlag-systeem van Sensoa. Dit moet kinderen en jongeren leren hoe ze seksueel gedrag kunnen inschatten. Twee tienermeisjes die elkaar strelen en dat fijn vinden? Groene vlag. Een begeleider die de penis van een jongen van vijf aanraakt? Rode vlag.

Voor de tweede en derde graad zijn de nieuwe eindtermen nog in de maak. Die van de lagere school krijgen deze legislatuur volgens bevoegd minister Ben Weerts (N-VA) nog een update.

Voorlopig blijft het in het lager allemaal minder concreet. "In de eindtermen gaat het over 'respect tonen voor elkaar' of 'gevoelens begrijpen'. Het woord seksualiteit komt niet aan bod", zegt Magis. "Ter illustratie: leerlingen moeten er bijvoorbeeld alle lichaamsdelen kunnen opsommen. Maar de geslachtsdelen? Die ontbreken."

6 In de brief: 'Maak werk van de digitalisering bij justitie' In de praktijk: wordt aan gewerk, maar gaat traag

MacH. Dat is het antwoord van minister Koen Geens (CD&V) op de al zo lang gevraagde digitalisering bij Justitie. Via dit digitaal systeem kunnen agenten en magistraten snel informatie delen, zoals processen-verbaal. "Op dit moment werkt 53 procent van onze medewerkers met dit systeem", klinkt het bij de FOD Justitie. Verder werden systemen opgezet die helpen nagaan of een dader die is vrijgekomen, zijn voorwaarden naleeft.

Kortom, er is bij Justitie wel degelijk sprake van digitalisering. Maar die gaat natuurlijk gepaard met kinderziektes én bedenkingen. "Je hebt altijd enthousiaste pioniers, zwartgallige zeurpieten en een stillere meerderheid die er het beste van maakt. Dat is bij de magistratuur niet anders", zegt Christian Denoyelle van de Hoge Raad voor de Justitie (HRJ). "Feit is, je moet erop beginnen. Daar volg ik de minister wel in. Over het doel is iedereen het eens, maar over de weg erwaartoe lopen de visies uiteen."

Een ultieme databank waarin gegevens over daders vanuit verschillende diensten aan elkaar gekoppeld kunnen worden (naar analogie van de bestaande Kraaijpinbank voor de Sociale Zekerheid) lijkt momenteel nog veraf. Zo'n bank is minder gemakkelijk realiseerbaar, vinden experts. "Welke restricties bouw je in?", zegt professor seksueel strafrecht Liesbet Stevens (KU Leuven). "Hoe ga je om met privacy?" Denoyelle besamt: "Een strafrechter mag niet zomaar op eigen houtje in zo'n superdatabank gegevens opnemen. Alle partijen in een proces moeten over dezelfde gegevens kunnen beschikken."

7 In de brief: 'Breed de zorgcentra verder uit' In de praktijk: plannen en middelen zijn er, maar uitwerking gaat traag

Zonder Covid-19 hadden ze misschien nog dit jaar kunnen opengaan, die drie nieuwe Zorgcentra na Seksueel Geweld in Antwerpen, Charleroi en Leuven. Maar de pandemie zorgt ook hier voor vertraging. Voorlopig moet er wel doen met de drie centra in Brussel, Gent en Luik.

Alle experts seksueel geweld benadrukken wat een meerwaarde die centra zijn. Hier kunnen slachtoffers 24/7 terecht voor medische verzorging, psychologische ondersteuning, spreken onderzocht of het indienen van een klacht. Die toegankelijkheid, in combinatie met "maar één keer je verhaal hoeven te doen" werkt, zo leren de cijfers. "Deze centra zijn cruciaal", benadrukt Stefan Van Hecke (Groen). Hij hamerde in de Kamer meermalen op zijn belang en riep de regering op er snel werk van te maken.

Federale minister van Gelijke Kansen Nathalie Muylle (CD&V) legt de laatste hand aan een koninklijk besluit dat de erkenning van nieuwe zorgcentra mogelijk moet maken in elke provincie waar er nog geen is. Ook politiezones die met deze nieuwe centra samenwerken krijgen steun. Maar op de publicatie van het koninklijk besluit blijft het wachten. Pas daarna kan er nieuwe infrastructuur komen en personeel opgeleid worden. "Dit jaar nog nieuwe Zorgcentra realiseren, is daarvoor zo goed als onhaalbaar. Je zet die niet op in een paar maanden tijd", zegt Ines Keynaert, professor seksueel geweld (UGent).

Minister Muylle zegt dat de opstart van de drie nieuwe Zorgcentra voorzien is voor 2021. In 2023 zouden volgens haar alle tien Zorgcentra volledig operationeel moeten zijn.

8 In de brief: 'Behandel een proces over zedenzaken in de regel achter gesloten deuren' In de praktijk: er liggen verschillende wetsvoorstellen op tafel

Het idee dat iedereen via radio, tv of kranten mee kan volgen wat jou precies overkomen is, schrik slachtoffers af. "Ze hebben geen zin om op een proces alles in detail opnieuw te vertellen", zegt Ines Keynaert. "Ook omdat je dan meteen het label van 'slachtoffer' krijgt en de hele wereld dat dan zal weten." Ook zij ziet zedendeprocessen liever achter gesloten deuren. Al blijft het volgens haar wel essentieel dat het grote publiek weet welke straffen daders krijgen.

In het parlement zijn er al verschillende wetsvoorstellen ingediend die zedendeprocessen achter gesloten deuren mogelijk moeten maken, zowel door het Vlaams Parlement als N-VA. De kans is dus reëel dat dit er op termijn komt, al ligt dit wetgeving wel uiteraar stil door corona.

9 In de brief: 'Behandel justitie als een volwaardig departement' In de praktijk: grote tekorten en weinig vooruitzicht op beterschap

Fatsoenlijke gebouwen, voldoende magistraten, een goed functionerende ICT... Het verlangenlijde bij Justitie is lang. Zijn er dan geen investeringen geweest de voorbije jaren? Zeker wel. Zo komen er extra justitieassistenten, krijgen gerechtsdeskundigen een (iets) betere vergoeding en komen er een aantal nieuwe wetgevingen bij. Maar het blijft onvoldoende. Minister Geens maakte herhaaldelijk duidelijk dat een injectie van 750 miljoen euro noodzakelijk is.

"Het probleem is dat we nu geen regering hebben", zegt Denoyelle. "Of toch geen regering die hier keuzes over kan maken. Er is zeker politieke wil. Vraag is hoeveel daadkracht na de coronacrisis overblijft. Ik vrees een beetje dat justitie weer uit de boot zal vallen."

CONCLUSIE

De ouders van Julie Van Espen willen niet meer terugkomen op hun brief. Maar de kans dat hun zorgen nu weg zijn, is klein. Deze stand van zaken toont hoe er, ondanks vele stappen vooruit, nog geen enkele van hun gevraagde maatregelen volledig is ingelost.

Willen we seksueel geweld écht structureel aanpakken, dan moeten de neuzen op alle niveaus en op alle departementen in dezelfde richting staan. De vraag is: hoe reëel is dat in een land dat er al ruim een jaar niet in slaagt een regering te vormen en waar een pandemie nu alle budgetten in het rood duwt?

Van Espen werd op 4 mei 2019 vermoord door een man die eerder veroordeeld was voor verkrachting. © WOLTER VAN VOOREN